

λον νὰ προκαλοῦν τὸ ἐνδιαφέρον μας. Ἄλλ' ἡ δευτέρα κριτικὴ κριτικὴ εἶπε πρὸς 30 καὶ πλέον ἐτῶν, ἡ δὲ γαλλικὴ δημοκρατικὴ λίαν παρεδίδωκε, δὲν διεγείρει παρ' ἡμῶν τὴν συμπάθειαν ἐκείνην. ἤνευθεν ἡ Γαλλία ἐπὶ τοῦ Πρ. Ναπολέοντος Ἐν συντόμῳ τὸ πρὸς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν κοινωτικὴν κριτικὴν κίεσιν ἐδικαίρειν ἡμῶν ἐξησθένησε σημαντικῶς καὶ τὸ ἐνδιαφέρον πρὸς τὰς μεθιστορίας τοῦ Ζολᾶ ἐξησθένησεν ἐπίσης.

(ἀκολουθεῖ τὸ τέλος).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΔΥΟ ΑΝΟΙΚΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ

ΔΙΑ ΤΟΝ x ΑΡΑΜΗΝ

Ἵστερα ἀπὸ τὸν πολὺν θόρυβον, καὶ ὕστερα ἀπὸ τὸν πολὺν ἐνθουσιασμόν, ὅπου ἡ ἄμετρος πρὸς τὸ ἔργον σας ἐκτίμησις ἐπροκάλεσε, δὲν εἴθερον τί ἄλλο εἰμπορεῖτε νὰ κίμετε τῶρα, παρὰ θερικῶς νὰ σφίξετε τὸ χεῖρ ὄλων ἐκείνων ποῦ, εἴτε ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὸ κήρυγμα σας—ἡ φράσις δὲν εἶνα ἰδικῆ μου—εἴτε ἀπὸ πεποίθησιν πρὸς τὸ ἀποστολικόν σας ἔργον—καὶ τὴν φράσιν αὐτὴν ἀπὸ κίεπου τὴν ἐπῆρα—εἴτε καὶ ἀπὸ φόβον ἐνδεχόμενης ἐπιβολῆς τοῦ ὀνόματός σας εἰς τὰ μουσικὰ μας πράγματα—ἀλλ' αὐτὸ ἐντελῶς μεταξὺ μας—σας ἐπλησίωσαν, ἀφοῦ δὲν εἰμποροῦσαν νὰ κίμουν ἀλλῶως, σας ἐναθάρουν, καὶ σας συνέδραμαν.

Δὲν πιστεύω βέβαια νὰ ἐπεριμένετε ποτὲ περισσότερην ἀπὸ τὸν τόπον μας ἐκτίμησιν, καὶ δὲν φαντάζομαι νὰ ἐποθήσατε θερμότεραν πρὸς τὸ ἔργον σας ἀγάπην.

Μᾶς ἐκάματε νὰ αἰσθάνομεν περισσότερον, νὰ αἰσθάνομεν εὐρύτερον τῆς δημοτικῆς μας μελωδίας τὴν ἀποκαλυπτικὴν γοητείαν, καὶ ἡμεῖς εἰς ἀντάλλαγμα, τόσο ζωντανὰ σας ἐξεδηλώσαμε τὸν ἐνθουσιασμόν μας, καὶ με τὸσον ἀφέλειαν μάλιστ' ἐρανερῶσαμεν ὅλας τὰς συμπτωματικὰς τῶν ἀποχωρήσεως.—Ἀπὸ τὴν φουστανέλλαν ποῦ ἐζητήσαμε νὰ σας προσφέρωμεν, εἰς τὸν ἑθὺν τοχὸν καὶ δίκαιον λόγον, τὸν ὀλιγώτερον βέβαια λιθωνωτὸν ἀνακίδοντα, ἀλλὰ τὸν ἐμφυλοῦμενον ἀπὸ βαθυτέρην ὀρισμένως διὰ τὴν εὐγενῆ σας ἰδίαν σκέψιν.

Καὶ μοῦ φαίνεται ὅτι καὶ σεῖς θὰ εἴσθε συμφωνήκτος με ἐμένα—δὲν θὰ ἐδημοσιεύατε ἄλλως τε εἰς τὸ Ν. "Λοῦτο τῆς περὶ αὐτῆς ἐξιδρυκῆς τὴν ἐνθουσιώδη πρὸς τὸ Ἰβλαῖον ἐπιστολήν» σας, ὅπου εἰς ἓνα ξεχειλισμῶν μάλιστα τοῦ ἐνθουσιασμοῦ σας ἀποκαλεῖτε τὸ μουσικὸν αὐτὸ τραγεῖον καὶ Ἑλληνικὸν Ἰβλαῖον, προσωνομῖαν δηλ. τὴν ὁποῖαν θὰ ἠμποροῦσεν ἴσως κανεὶς νὰ τοῦ ἀνεχθῆ, μόνον ἐφ' ὅσον καὶ ὁ προκλέσας αὐτὴν ἐνθουσιασμῶς διακροῦσε—θὰ εἴσθε λέγω πολὺ σύμφωνος με ἐμένα, καὶ θ' ἀπορεῖτε μάλιστα (δὲν εἰξεύρω ἂν μκντεύω τὴν τὴν σκέψιν σας) πρὸς τί τὸ ἀνοικτὸν αὐτὸ γράμμα διὰ ζήτημα εἰς τὸ ὁποῖον καμῖαν δὲν θὰ εἶχατε νὰ προσθέσετε ἀντίρρησην.

Καὶ ὅμως μ' ἐνοχλεῖ κάποιος ἀμφιβολία· με στενοχωρεῖ κάποιος κλονιστικὴ σκέψις· με ταράττει κάποιος κόριστος ἐνδοικσμός· Καὶ εἶνε ἡ ὑπόψις, μὴ τυχόν καὶ δὲν ἔχω ἀπολύτως, δίκαιον εἰς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ θεοῦ τοῦ τοῦ ὄντος σας· ἕως τῶρα ἐπροκάλεσε.

Καὶ εἶνε τόσον βακτηνιστικὴ αὐτὴ ἡ σκέψις, ὥστε κίσθάνομαι τὴν ἀνάγκην—ἴσως καὶ πρὸς ζημίαν ἐμοῦ τοῦ ἰδίου—νὰ σας τὴν ἐμπιπτεῦσιν, βέβαιον· ὅτι ἡ γνώμη σας—εἴτε σύμφωνος· εἴτε μὴ—ἰὰ μ' ἀτεκνάζει ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν τῆς ἀμφιβολίας μου.

Καὶ ἡ σκέψις αὐτὴ εἶν' ἡ ἐξῆς :

Μοῦ φαίνεται—διὰ τὴν τῆς καὶ μοῦ φαίνεται—πάν ν' ἀμφιβάλλω κάπως διὰ τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ ἐνθουσιασμοῦ μας, καὶ πάν νὰ μὴν εὐρίσκω πολλὴν ἀναλογίαν μεταξὺ τῆς ιδέας τὴν ὁποῖαν ἡ ἀποστολή σας μᾶς ἐπένευσε, καὶ τῆς συνδρομῆς μας εἰς τὸ ἔργον σας. - Εἴτε ἡ συνδρομὴ αὐτὴ δι' εὐγενοῦς συμπράξεως ἐξεδηλώθη, εἴτε ὁπωσδήποτε ἀλλῶς.

Βλέπετε ὅτι θὰ εἶνε ἴσως δυνατὸν νὰ φκνοῦν καὶ κάπως σοβαρὰ αἱ σκέψεις μου αὐταί, καὶ ἀρκετὰ μάλιστα χαρακτηριστικὴ ἂν θέλετε τῆς μουσικῆς μας ἀνατροπῆς, ἂν ἐνοεῖται—διότι δὲν θέλω νὰ ἀνκλέσω διόλου τὴν εὐλόγησιν τῶν στοχασμῶν μου αὐτῶν—εἶνε ὀρθοὶ καὶ βέβαιοι.

Με κάποιαν δυσπιστίαν λοιπὸν περκαλοῦσθω τὸν περὶ τὸ ἔργον σας θεοῦ τοῦ τοῦ, καὶ με κάποιαν στενοχωρίαν ἀκούω τοὺς ὀρθοὺς λόγους· καὶ τὰ προφητικὰ διὰ τὸ κήρυγμά σας ρήματα.

Καὶ ἂν εἶχα τὸ δικαίωμα νὰ σας δώσω μίαν συμβουλήν, καὶ ἂν ἡ συμβουλή αὐτὴ δὲν ἦτο κάπως τολμηρὰ, δὲν ἦτο κάπως ὑπερβολικὴ καὶ δὲν ἦτο ἴσως ἡκιστα λεπτή—βλέπετε πῶς μοιραῖως κανεὶς ἐδῶ κίσθάνεται τὴν ἀνάγκην τῆς κοπιημεταρωτικῆς συναλλοχῆς—θὰ σας εἶλεγα : Μὴ δώσετε πίστιν εἰς τὰς ἐπευφημίας· μὴ δώσετε πίστιν εἰς τοὺς ὀρθοὺς λόγους· μὴ δώσετε πίστιν εἰς τὸ κῦθόρητον τῶν ἐγγενῶν συμπράξεων· διότι ἂν ἐξικρέσῃ κανεὶς—προσπαθήσατε νὰ με πιστεύσατε, ἂν δὲν εἰμπαρῆτε νὰ με πείσατε περὶ τοῦ ἐκκέντου—ἐκείνου· οἱ ὁποῖοι, περκαλοῦσθω τὴν ἀληθῆ ἀποστολήν ὅπου ἓνας εἰς τὴν θέσιν σας

τραγουδιστής θά εἶχε, καί διχοφορετικά ἔλας διόλου ἀντιλαμβάνομενοι, ἀλλ' ὠρισμένως ἐσφαλμένα, τὴν δημιουργίαν *'Ε.Μ. μουσικῆς* ἀπὸ τὸ δημοτικὸν μας τραγοῦδι, σὰς ἀπεκάλεσαν *αἰπότολον τῆς 'Εθνικῆς αἰτιῆς ἰδίαν.* » σὰς ἀνεκήρυξαν *δημιουργὸν τῆς 'Ε.Μ. μουσικῆς.* σὰς ἔδωκαν τὸν ἑλευτέρου τίτλου τοῦ *μοναδικοῦ κήρυκος* τῆς δημοτικῆς μας μελωδίας, σὰς ἐθεώρησαν ὡς τὸν *μόνον ἰκαρόν* νὰ θέσῃ τὰς βάραις ἐνὸς τοιοῦτου Ἑθνικοῦ ἔργου κ. τ. λ. κ. τ. λ. προσωνομίας δηλ. ποῦ φαντάζομαι πόσον ἐνοχλητικὴ θὰ σὰς εἶνε, ἀφοῦ, εἶμαι πεπεισμένος, δὲν τὰς διεκδικήσατε ποτέ, ἂν ἐξαιρήσῃ λέγω κανεὶς ἄλλος αὐτοῦ; — ποῦ ἀποτελοῦν κατηγορίαν ἰδικιτέρῃ;— ἔλας ἡμεῖς οἱ ἄλλοι σχεδόν, οἱ ὅποιοι ἐχαιρετίσχαμεν τὸ ἔργον σὰς μὲ μίαν ὠραίαν φράσιν. ἢ τὸ ὑπεδέχθημεν μ' ἕνα θερμὸν χειροκρότημα, δὲν ὑπεκινήθημεν παρὰ ἀπὸ ἕνα ἐπλουτῆτατον *SAVOIR VIVRE* καὶ τίποτε ἄλλο.— Δὲν θέλω ἡμῶς νὰ κερμετὲ τὸ ἐλάχιστον σχολίον εἰς βάρος μου, εὐρίσκοντες ἴσως μίαν κάποιαν ἀνεκκαλοῦθικὴν τῶν τελευταίων κούτων ἐλευθέρων καὶ τολμηρῶν σκέψαν, πρὸς τὴν ἐπιφαιλικτικὴν εἰς τὰς ἀρχὰς γιορτῆν μου. Δὲν εἶνε παρὰ ἕνας τρόπος ἰδικῆς μου τοῦ ἐκφράζεσθαι.

Τὸ *savoir vivre* λοιπὸν αὐτό, νομίζω νὰ μὰς εἶπει :

« Πηγαίνετε εἰς τὴν συνουσίαν τοῦ Ἄρακη καὶ . . . ἐνθουσιαστῆτε — Ἄδιόφορον ἂν δὲν ἐννοεῖτε τίποτε· αὐτὸ δὲν σημαίνει.

Γυρίσατε ὕστερα σπίτικ σὰς, καὶ θεωρήσατε ὡς ἀπαραίτητον τῶν συνανκαστροφῶν σὰς συμπλήρωμα τὰ δημοτικὰ μας τραγοῦδια, μέχρι . . . νεώτεραις μου διαταγαῖς.

Ζητήσατε δι' ἃ κάμποσον καιρὸν νὰ στολιζέτε τὶς κούδεντες σὰς μὲ φράσεις ποῦ νὰ ἔχουν στενοτάτην σχέσιν μὲ τὸν Ἄρακη καὶ μὲ τὴν δημοτικὴν Μουσικὴν, καὶ προσπαθήσατε νὰ ποικιλίτε τὰς χοροεσπερίδας σὰς μὲ τίποτε δημοτικὰς χορούς. » Καὶ μ' ἕνα τέτοιο εἶδος *συναγωγῆς* ἐπάνω-κάτω—ποῦ ἂν πορεῖ νὰ ἔχῃ κάποιαν σχέσιν μὲ τὰς περὶ ζωγραφικῆς τῶν *Πυξεντινῶν* συνταγὰς;— ἐκνοήζωμαι τὰς μεταξὺ μας σχέσεις καὶ συθυμίζομεν ἔλας τῆς ζωῆς τὰς ἐαυθλώσεις.

Μὴ σὰς περάσῃ ἡμῶς ἡ ἰδέα— ἡ πρόθεσίς μου εἶν' ἄλλωστε φανερὴ— ἵτι θὰ εἶχα τὴν διάθεσιν νὰ ἐπιμείνω καὶ μέχρι τέλους εἰς τὰς σκέψεις μου κούτας, ἢ κὰν ἡ ὑποψία ὅτι κρύβεται τάχα κανένας ὡςτε; ὄβουλος μεταξὺ τῶν γραμμῶν αὐτῶν στοχασμός.

Τίποτε ἀπὸ κούτ᾽ σὰς τὸ βεβαιῶ.

Θέλω μόνον, ὅπως εἰ δυνατόν, ἢ ἀρῆμας αὐτῆς σκέψαις, μὰς δώσωιν ἀφορμὴν πὲ μίαν ἐκτενεστέραν κάπως συζήτησιν τοῦ πράγματος, εἰ μίαν σοβαροτέραν αὐτοῦ μελέτην.

Τώρα τί ἀκριβῶς ἀπὸ μίαν τοιαύτην ἐργασίαν ἂν πορεῖ νὰ προκύψῃ, δὲν εἶμαι εἰς θέσιν ἀσφαλῶς νὰ βεβαιώσω.

Ἐποθέτω ἡμῶς κάτι τί καλὸν δι' ἄλλους μὰς, Διότι δὲν πιστεύω νὰ φρονῆτε

ὅτι μία κριτική ἀπηλλαγμένη ἀβρότητας, καὶ μία κριτική ἐλεύθερη ἀπὸ ψευδεῖς κοινωνικὰς ὑποχρεώσεις, δὲν θὰ εἶνε δυνατὸν, λαμβάνουσα ἀφετηρίαν ἀπὸ τὸ ἄγνόν τοῦ λαοῦ μας καὶ παρθένον αἰσθημα, καὶ σταματῶσα ἐκεῖ ὅπου τὸ αἰσθημα αὐτὸ καλλιεργεῖται καὶ εὐρύνεται, καὶ φέρῃ σωτήρια ἀποτελέσματα, ἀφοῦ θὰ εἶνε ἰκανὴ καὶ βάλῃ τὸν καθέναν μας (ἐάν δὲν εἶνε ἐννοεῖται) εἰς τὴν θέσιν του.

Μὲ τὴν ἐλπίδα λοιπὸν ὅτι τὸ φιλικόν μου αὐτὸ γράμμα θὰ δώσῃ τὸ σύνθημα τῶν ὡραίων ἀλλὰ καὶ τῶν ὀρθῶν πλέον λόγων, σὰς σφίγγω θερμὰ τὸ χέρι.

ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟΝ :

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΘΑΥΜΑΣΤΑΣ ΤΟΥ « ΑΡΑΜΗ

Θὰ ἐφαίνετο πολὺ φυσικόν, καὶ θὰ ἐφαίνετο πολὺ εὐλογητὸν ἂν ἐγώ, ἐξ ἀ-
φορμῆς τῆς ἐργασίας ποῦ ὁ Ἄραμης μας παρουσίασεν, ἔλεγα:

Ἐλάτε γνωστοὶ καὶ ἀγνωστοὶ καὶ τραγουδήσωμεν τοῦ Ἄραμη τὸ τραγοῦδι—
τὸ τραγοῦδι τὸ βγαλμένον ἀπὸ τ' ἀγκάλιασμα τοῦ ἐνθουσιασμοῦ μετὰ τὴν βαθυ-
τέραν σκέψιν· σὰν τὸ τραγοῦδι τῆς Ἀγάπης καὶ σὰν τὸ τραγοῦδι τοῦ Νοῦ, σὰν
τὸ τραγοῦδι τῆς Παλληκκριας καὶ σὰν τὸ τραγοῦδι τῆς Σοφίης, ποῦ ἀφιερωμένον
εἶνε σὲ κάθε τῆς Ζωῆς Ἡρώα. Ἀλλὰ τὸ τραγοῦδι αὐτὸ δὲν ὑπάρχει, ἀφοῦ δὲν
ὑπάρχει καὶ ὁ Ἡρώας.

Πρέπει πρῶτα καὶ τὸν εὐρωμεν. Καὶ ὁ Ἡρώας αὐτός, δὲν εἶνε ἐκεῖνος βέβαια
ποῦ παρουσιάσθηκεν εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Παρνασοῦ, ἢ εἰς τὸ Β. Θέατρον, ἢ
ὅπουδήποτε ἄλλου καὶ ἂν παρουσιασθῇ ἀκόμη. Ὅχι· ὄχι κύριοι σεῖς τῶν στενῶν
ἀντιλήψεων, καὶ κύριοι τῶν εὐκόλων ἐπευφημιῶν, καὶ κύριοι τῶν τρανῶν παραξή-
γησεων. Ἐκάματε λάθος. Παράκκιστοι αἱ κρίσεις σας, παράκκιστοι οἱ προφητικοί
σας λόγοι. Μὴ πᾶτε παραπέρα· μὴν ἐξαντλήσετε περισσότερο τὸ εὐφημολόγιόν
σας, ἀφοῦ ἔμπορεῖ σὲ μίαν ἄλλην περίστασιν καὶ θεωρηθῆ χρησιμώτερον.

Τὰ εἶπατε ὅμως ὡραία ἕως τῶρα, καὶ τὴν ἀλήθειαν. (Ὅτι ἔθελα ὅμως καὶ ἰδοὶ
πῶς θὰ εἶναι δυνατὸν, τῶρα ποῦ ἡ πρώτη τοῦ ἐνθουσιασμοῦ σας ὁρμὴ ἐπέρασε,
καὶ καὶ δικαιολογήσητε κάπως ὅλον τὸν περὶ τὸ ἔργον τοῦ Ἄραμη θόρυβον.

Ἄς ἰδοῦμεν.

Ἀλλὰ σὰς ἐρωτῶ ἐγὼ πρῶτον, διὰ καὶ εὐκολύνω τὴν ἀπολογίαν σας.

Καὶ πρῶτον ἐσένα καὶ Γαβριηλίδη :

Τὸν Ἄραμη τὸν ἤκουσας ; Καὶ βέβαια καὶ ἀφοῦ ἐξίφερες περὶ τοῦ ἔργου του
καὶ γνώμην.